

МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ „ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ“
ЦЕНТЪР ЗА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

ЛЕКЦИЯ №3

**ХРАНЕНЕ И ФИЗИЧЕСКА
АКТИВНОСТ КАТО ЕЛЕМЕНТИ
НА ПРОМОЦИЯТА НА ЗДРАВЕТО**

Доц. д-р Стела Георгиева, дм
Катедра „Общественоздравни науки“

Физическо възпитание и спорт като елемент на промоцията на здравето в училище

Check out our School Sports

Cork
Sports Partnership
Comhpháirtíocht
Spóirt Chorcaí

An Irish Sports Council Initiative

Физическа активност

Физическата активност има ключово значение с краткосрочни и дългосрочни ефекти върху физическото и психическото здраве.

Ограничена физическа активност

- * увеличава риска за преждевременна смърт и заболявания понижаващи качеството на живот 2,5 – 4 ПЪТИ
- * свързва се със затлъстяването и неговите негативни последици

Физическа активност

Адекватна физическа активност

- * протективен и лечебен ефект при хронични заболявания - мускулоскелетни, сърдечни заболявания
- * отслабва интензитета на други рискови фактори - намалява тютюнопушенето и алкохолната консумация, намалява обилното и нерационално хранене
- * намалява агресията и депресията сред подрастващите.
- * по-добри антропометрични и функционални характеристики
- * системните занимания със спорт изграждат дисциплина, която подобрява способностите за учене и академичното представяне на учениците.

Физическа активност

- * Като ниво на физическата активност на гражданите България е на последно място сред страните от ЕС, с едва 3 % редовно практикуващи спорт и 58% никога не участващи в спортни дейности (Eurobarometer).
- * 46 % заявяват, че по местоживееене не им се предоставят достатъчно възможности за спорт и двигателна активност. По този показател България се нарежда също на последно място сред страните членки на ЕС.
- * Наблюдава се тенденция за увеличаване броя на хората с наднормено тегло. Почти половината от българите са с наднормено тегло (49,5%).

Физическа активност

Национална стратегия за развитие на физическото възпитание и спорта в Република България 2012 – 2022 г.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Обединяване на усилията на всички държавни, обществени, неправителствени и частни организации за утвърждаване на физическото възпитание, спорта и социалния туризъм като средство за подобряване на здравето и физическата годност на населението, както и издигане на спортния престиж на нацията на световно ниво.

Физическа активност

ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

1. Насърчаване практикуването на физически упражнения и спорт от всички граждани без значение на социалния им статус, пол, възраст, етнически произход, вероизповедание и др.
2. Развитие на детско-юношеския спорт и на спорта за високи постижения.
3. Изграждане и модернизация на спортни обекти и съоръжения и на обекти за социален туризъм.

Физическа активност

- * Детството и юношеството са ключови периоди за целенасочено обучение във физическа активност, като установените навици остават устойчиви и в активната възраст.
- * Цел на физическото възпитание - да създаде на учениците нужните им умения, знания и мотивация да бъдат физически активни не само през училищния период, но и през целия си живот.

Физическа активност

Приоритет 2 на програмата

Двигателна активност и спорт в образователната система

Предвидени действия

- * Разширяване на обхвата от организационни форми за занимания с физически упражнения и спорт, като средство за привличане на децата за участие в учебни занимания и завършване на образование
- * Увеличаване на ресурсите на държавата, общините и неправителствените организации за стимулиране на извънкласните спортни и туристически занимания

Физическа активност

- * Увеличаване на минималните диференцирани размери на паричните средства за физическо възпитание и спорт, които се осигуряват от държавния бюджет и бюджетите на общините
- * Осъществяване на контрол по отношение на нормативните изисквания за квалификацията и образователния ценз на спортно-педагогическите кадри в училищата
- * Оптимизиране на условията за осъществяване на специална закрила за деца с изявени дарби в областта на спорта за учащи

Физическа активност

- * Координиране на подготовката, организацията и провеждането на ученическите игри за учениците от общообразователните и специалните училища
- * Подпомагане реализирането на дейности, свързани с адаптираната двигателна активност и адаптирания спорт за децата със специални двигателни потребности
- * Разработване на механизми за стимулиране на спортните специалисти в детските градини, училищата, висшите училища, спортните организации и тези занимаващи се с адаптираната двигателна активност и адаптирания спорт за децата със специални двигателни потребности

Физическа активност

- * Ролята на училището за разработване на специални програми, условия и ресурси за спорт е от голямо значение. Училищната политика за физическа активност на учениците и персонала трябва да е насочена към:
  - * Идентифициране на бариерите за участие
  - * Предлагане на разнообразие от активности
  - * Предлагане на дейности, насочени към групи със специфични потребности (момичетата, персонала, лица с хронични заболявания)
  - * Икономическа достъпност

Физическа активност

- * Поддържане на базата за спорт
- * Приобщаване на родителите към идеята за по-голяма физическа активност на децата
- * Стимулиране на обществото да промени общоприетите норми на физическа активност

Физическа активност

- * СЗО препоръчва 60 минути дневно средна до интензивна физическа активност - свободни игри за малките деца и групови или индивидуални спортни дейности при подрастващите.
- * Установено е, че тези стандарти не се спазват и недостатъчната физическа активност е характерна за всички възрастови групи в училищна възраст. В същото време се надхвърлят препоръчваните 1-2 часа прекарване пред телевизор и компютър.

Национална програма за младежта 2016 - 2020

- * Програма „Развитие спорта на учащите“
- * Програма „Спорт з деца в риск“
- * Програма „Научи се да плуваш“
- * Програма „Децата и спортния клуб“
- * Програма „Развитие на спорта за високи постижения“

THE kid's ACTIVITY PYRAMID

Each week you can have fun and be active by trying the following things...

With Friends

- Dance to music
- Play games like tag and hopscotch
- Join a sports team at school or the park

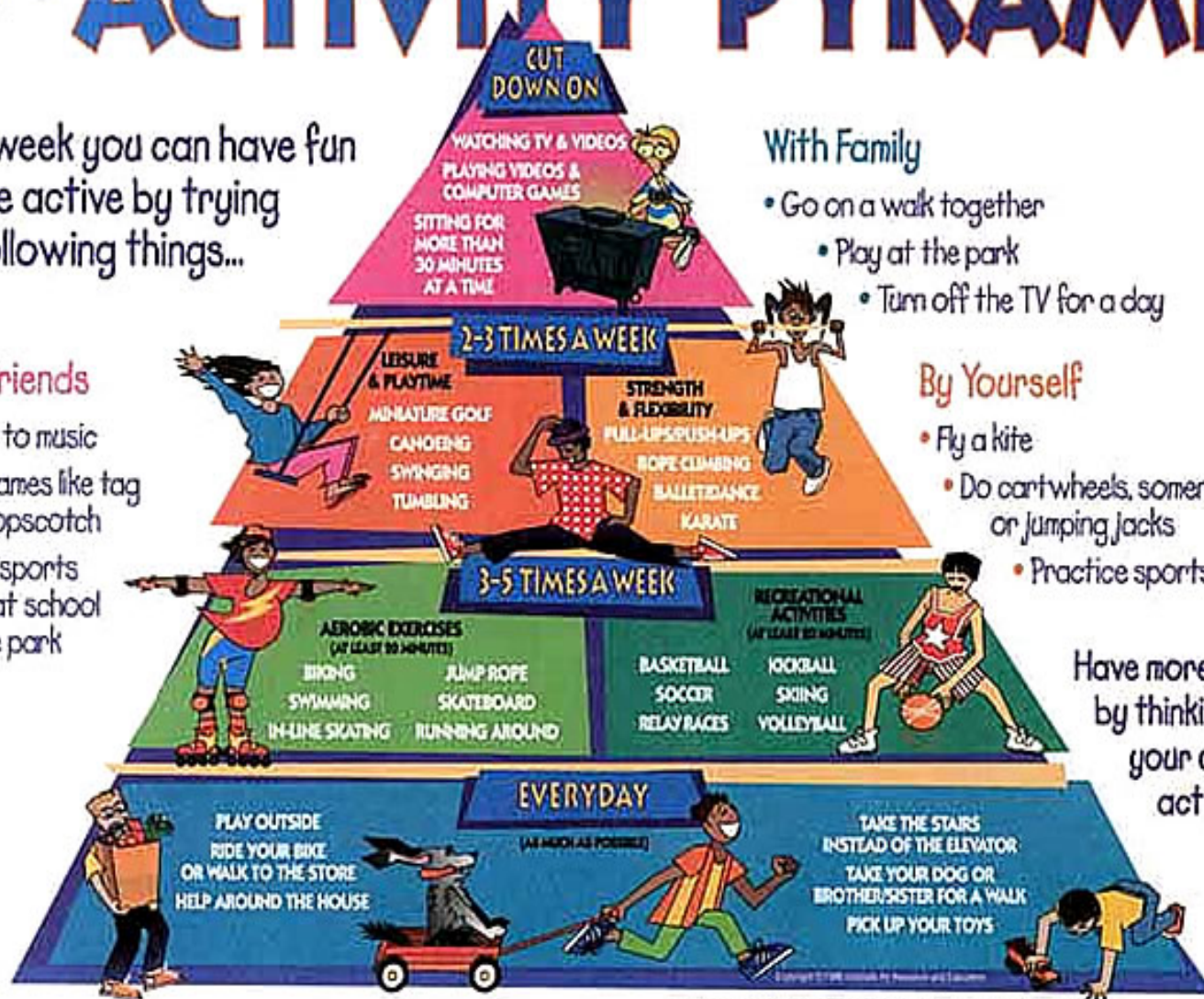
With Family

- Go on a walk together
- Play at the park
- Turn off the TV for a day

By Yourself

- Fly a kite
- Do cartwheels, somersaults or jumping jacks
- Practice sports skills

Have more fun by thinking up your own activities!

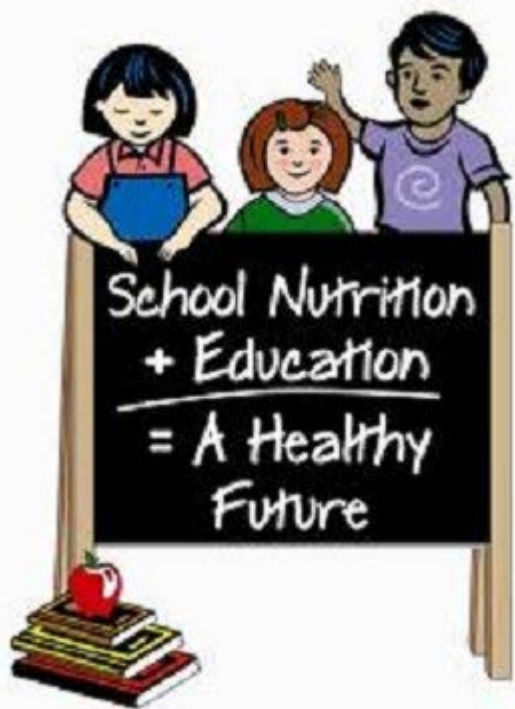

Физическа активност

Нагласата и желанието за занимание със спорт са възрастово и полово обусловени.

- * Момчетата са по-малко склонни към физическа активност и с израстването им тази тенденция се засилва. Във възрастовата група 15-18 г., около една трета от момчетата и над 60% от момчетата не се занимават с физически упражнения или това се случва инцидентно. Това показва необходимост от целенасочени усилия момчетата да бъдат привлечени с атрактивни за тях спортни занимания.

Храненето като елемент на промоцията на здравето в училище

the
School Day
just got
Healthier

Храненето на децата като споделена отговорност

- * Всеки, който се грижи за децата, играе важна роля за осигуряването им с адекватно и здравословно хранене , както и за изграждане на здравословни хранителни навици у тях, което е от особена важност за създаване на здравословен модел на хранене в зряла възраст.

Храненето на децата като споделена отговорност

- * България се нарежда сред първите шест места в Европа по наднормено тегло и затлъстяване

2010 - 2011 г. – 30,6% - наднормено тегло

13,6% - затлъстяване

1998 г. – 23,3% - наднормено тегло

7,2% - затлъстяване

Национално представително проучване на храненето на учениците в България (2010-2011 год.), проведено от НЦОЗА и Катедра Педиатрия, МУ - София:

Сред всички проучвани ученици:

- * консумиране един и повече от един път на ден:
сладкарски изделия (торти, сладкиши, баклави) - 20,4%; чипс и други видове снакс 12,8%; тестени изделия (пици, мекици, банички и др.) – 32,3%, безалкохолни напитки, съдържащи захар - 20%, енергийни напитки - 7% .
- * консумиране по-рядко от един път в месеца: риба - 18% от учениците, пресни плодове и зеленчуци - 5,6% .

Национално представително проучване на храненето на учениците в България (2010-2011 год.), проведено от НЦОЗА и Катедра Педиатрия, МУ - София:

Сред учениците с наднормено тегло:

- * консумиране повече от един път на ден: тестени изделия и картофен чипс - 25 % и безалкохолни напитки, съдържащи захар - 57,3 %.
- * ниска консумация на пресни плодове и зеленчуци - 34 %, а при 32 % и на пълнозърнест хляб.
- * През последните години се появи нов проблем - честа консумация на енергийни напитки.
- * Сериозен проблем са и нарушенията в хранителното поведение- анорексия и булимия.

Принципи на рационалното хранене

1. С храната трябва да се доставя оптимално количество енергия, необходима за поддържане на жизнените процеси, обновяване на тъканите, а при младите организми и за растеж. Енергийните нужди са тясно съобразени с **възрастта**:
7-10 г. - 75 kkal/kg (1950), 11-14 г. - 58 kkal/kg (2380), 15-18 г. - 45 kkal/kg (2430)
2. Необходимата на организма енергия трябва да се доставя от основните хранителни вещества – белтъчини, мазнини и въглехидрати в правилно балансирано съотношение

Разстройства на хранителното поведение

Принципи на рационалното хранене

3. Хранителните продукти трябва да съдържат незаменими хранителни съставки

Белтъчини: функции – градивна, енергийна

видове - заменими и незаменими /есенциални/ АК – източник са продукти от животински произход

Мазнини: функции – енергиен източник, енергиен резерв, топло-изолатор, транспорт на мастно-разтворими витамини

видове – ненаситени, наситени, трансмазнини

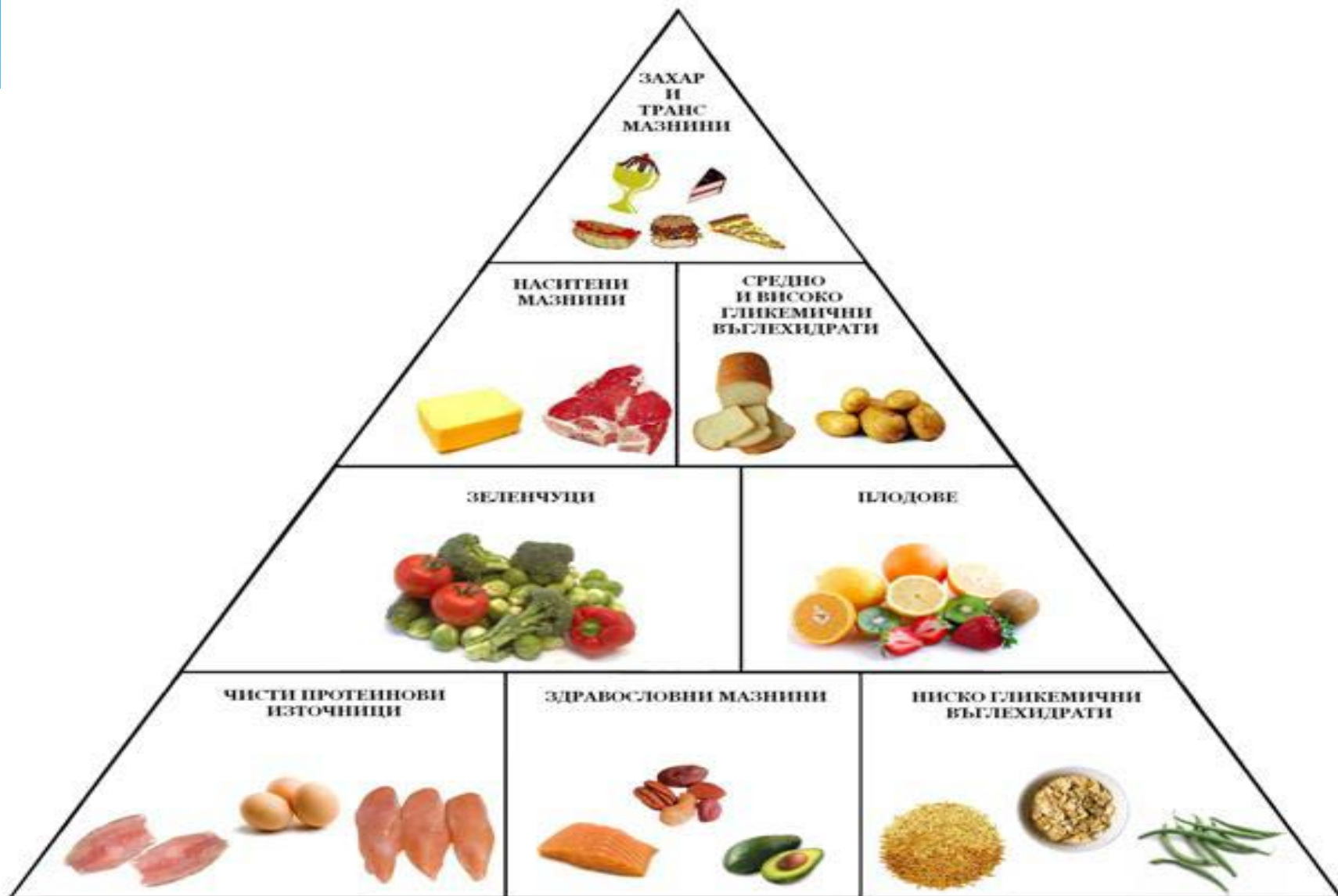
Въглехидрати: функции – енергиен източник

видове – монозахариди и полизахариди /скорбяла и гликоген/

Принципи на рационалното хранене

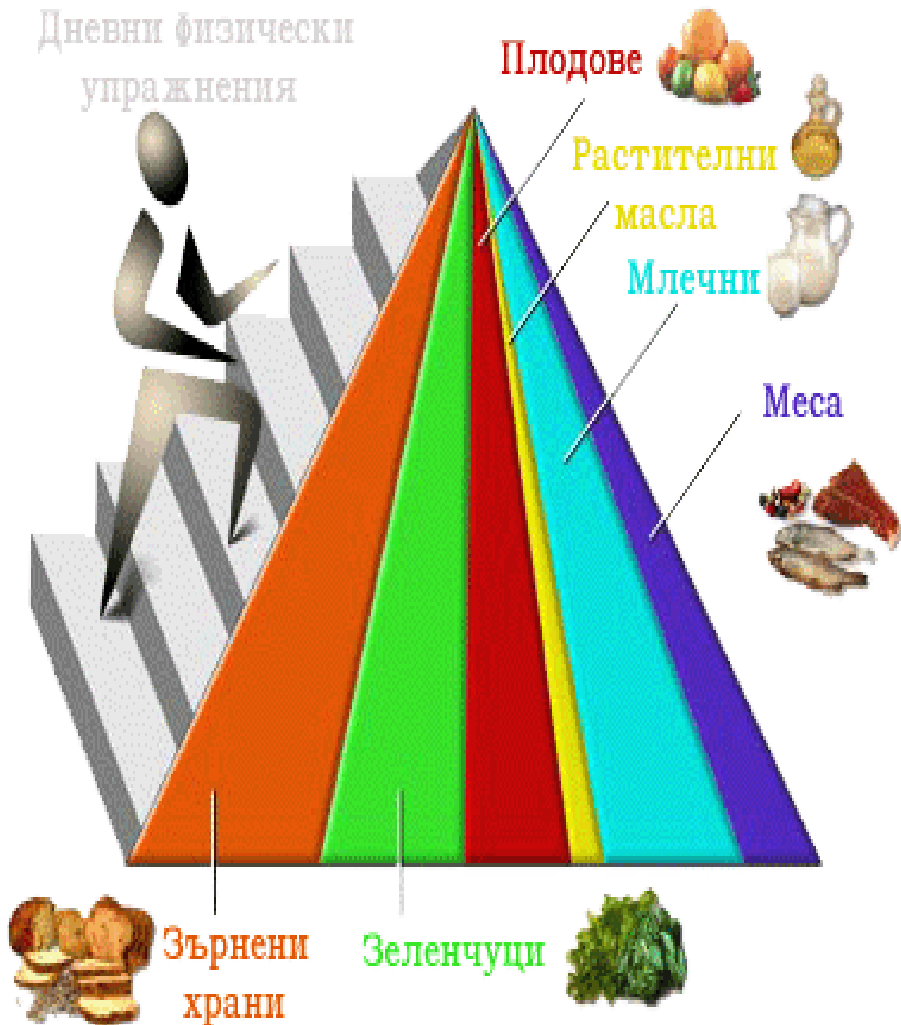
4. С храната да се доставят оптимално количество макроелементи (С, N, H, O, Na, K, Ca) и микроелементи (Fe, I, F, Zn, Mg, Se).
5. С храната да се доставя оптимално количество витамини, задоволяващо ежедневните нужди (Vit D и Vit K не се доставят чрез храната).
6. Храната трябва да съдържа баластни вещества (подобряват моториката на червата, създават чувство за ситост, намаляват холестерола).
7. С храната и чрез допълнителен прием трябва да се задоволяват ежедневните нужди от вода.

Хранителна пирамида

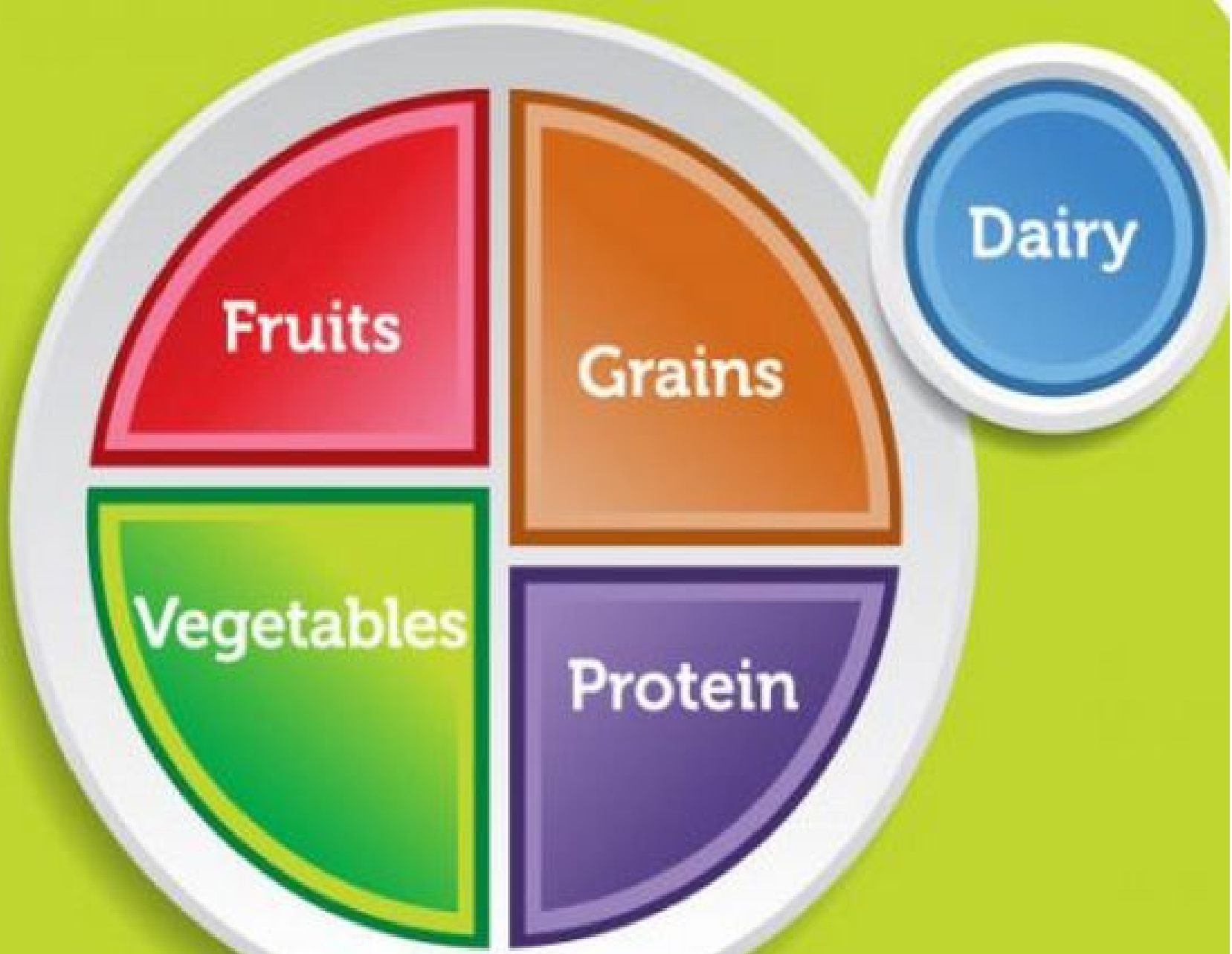

Хранителна пирамида

Дневни физически
упражнения

Ивиците на хранителната пирамида са по-широки в долната част и по-тесни в горната част. Това изразява идеята, че не всички храни в рамките на тази група са със една и съща стойност. Например, пилешко и говеждо месо, попадат в една и съща група, но имат различни хранителни стойности калоричност.

Критерии за здравословен прием на зърнени храни и картофи при деца

- * ежедневно включване - сутрешна закуска, обяд и вечеря (когато се предлага), на поне един представител от групата на зърнените храни (хляб, хлебни, макаронени, тестени изделия, ориз, жито, овесени ядки, елда, просо, царевица) и/или картофи;
- * включване на пълнозърнести продукти най-малко в четири хранителни приема седмично при целодневно хранене и два пъти седмично при наличие само на обедно хранене в училище.

Критерии за здравословен прием на зеленчуци и плодове при деца

- * Децата трябва да приемат зеленчуци и плодове няколко пъти дневно, по възможност при всяко хранене;
- * Препоръчително е зеленчуците и плодовете да са според сезона;
- * Количеството на зеленчуците и плодовете в дневното меню трябва да е най-малко общо 400 грама.

Критерии за здравословен прием на мляко и млечни продукти при деца

- * ежедневно включване в менюто на мляко и млечни продукти – сирене, кашкавал, извара с намалена масленост;
- * кисело мляко като компонент на закуска, подкрепителна закуска и включено в ястия и десерти,
- * прясно мляко като напитка или като компонент в пюрета, супи и десерти.

Критерии за здравословен прием на месо и месни продукти при деца

- * препоръчителна е консумацията на постни меса (без видими тлъстини) - Месата от птици са за предпочитане - без кожа;
- * месни продукти и колбаси с намалено съдържание на мазнини и сол (постна шунка, филе) и др., включени в подкрепителни закуски

Критерии за здравословен прием на риба, яйца, бобови, ядки при деца

- * При децата се препоръчва консумация на **риба**- поне веднъж седмично. Риба се предлага също като рибена чорба и като компонент на сандвичи и салати.
- * Препоръчително е в менюто на децата да се осигуряват поне **4-5 яйца седмично**;
- * **Бобовите** храни трябва да имат добро присъствие в менюто на децата - няколко пъти седмично;
- * **Ядки** - сурови, несолени (орехи, бадеми) средно 20-30 грама дневно.

Препоръки за оптимизиране храненето на учениците

- * Обучение *на учениците* по здравословно хранене;
- * Организирано хранене със субсидии от държавата;
- * Грижа на обществото – семейство, училище, медии – учениците подражават на авторитети;
- * Въвеждане на медицински контрол върху храненето и хранителното поведение;
- * Възпитаване на хранителни навици от ранна възраст;
- * Преференции от страна на държавата към фирмите, които произвеждат храни за ученици и снабдяват ученическите бюфети и столове с достъпни здравослови храни .

Кампании за здравослоно хранене

- * Европейски ден за здравословно хранене и готвене с деца - част от широка кампания на ЕК за борба срещу затлъстяването чрез насърчаване на гражданите на ЕС да изберат и предпочетат балансиран хранителен режим и да спортуват повече. Посланието за здравословно хранене е цялостна концепция – храненето трябва да бъде редовно, балансирано, да носи удоволствие и да е основано на личния избор.
- * Децата, на които е обяснена важността на здравословното хранене е по-вероятно да водят здравословен живот и като възрастни.”

Европейски ден за здравословно хранене и готвене

Европейски ден за здравословно хранене и готвене

**KIDS IN THE US
CAN CONSUME
8LBS/YEAR
OF ADDED SUGAR
JUST FROM
FLAVORED MILK**

**FOOD
REVOLUTION
DAY**

Ref: <http://bit.ly/9F9Zm>

**ON AVERAGE
OBESE PEOPLE
PAY AN EXTRA
\$1429 PER YEAR
IN MEDICAL FEES**

**FOOD
REVOLUTION
DAY**

<http://www.cdc.gov/VitalSigns/pdf/2010-08-vitalsigns.pdf>

**43 MILLION
CHILDREN
UNDER 5 ARE
OVERWEIGHT
OR OBESE**

**FOOD
REVOLUTION
DAY**

<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/>

**96% OF KIDS
IN THE UK
DON'T GET
THEIR 5 A DAY**

**FOOD
REVOLUTION
DAY**

National Statistics 2000, National Diet and Nutrition survey: young people aged 4-18 yrs www.dh.gov.uk

**FOOD EDUCATION
IS NOT COMPULSORY
IN ALL SCHOOLS.
ELEMENTARY KIDS
IN THE US GET 3.4
HOURS PER YEAR**

**FOOD
REVOLUTION
DAY**

**20% OF KIDS
IN AUSTRALIA
THINK PASTA
COMES FROM
ANIMALS**

**FOOD
REVOLUTION
DAY**

<http://foodcorps.org/about/files/Foodcorps-annualreport.pdf>

- Чрез тази инициатива Британското правителство отпуска 280 млн лири за подобряване на столовото хранене в училищата във Великобритания – снабдяване със здравословни продукти, реорганизация, повишаване квалификацията на персонала.
- В САЩ инициативата поражда широк обществен интерес и получава подкрепа от популярни личности, но не е получила все още политическа подкрепа.